

Bc. Martin Janků

Kriminalizace a náboženská radikalizace v Čečensku jako dva hlavní trendy vývoje po roce 1996 a jejich vliv na dimenzi terorismu v pozdějším konfliktu

INFORMACE

Rozpad Sovětského svazu a události těsně předcházející rozpoutaly kromě jiných neméně důležitých procesů i vlnu etno-regionálních hnutí usilujících o vytvoření vlastního státu a vymanění se z uměle vytvořeného státu jakým byl Sovětský svaz, přičemž tato hnutí byla regionálně typická pro de facto první polovinu 90. let. Zatímco v některých oblastech probíhal proces osamostatnění relativně pokojně a přechodem k budování demokratických institucí a právního státu, jako například v Pobaltí, v jiných oblastech byl pozorovatelný trend inklinace spíše k autoritativním režimům, případně vládám bývalých regionálních představitelů KSSS, a v některých případech docházelo i ke vzniku konfliktů s etnickým základem, jako v Náhorním Karabachu či Abcházii.

Jedním z těchto regionů je i Čečensko, kde krátká éra autoritativní vlády Džochara Dudajeva vedla k ruské invazi a tzv. první čečenské válce v letech 1994–1996. Poválečná léta byla ve znamení snahy o budování sekulárního státu s demokratickými institucemi, nicméně vlivem místních specifických podmínek, vysokého stupně kriminalizace, obecně zvýšenou mírou shovívavosti společnosti vůči násilí a v neposlední řadě také činnosti radikálně islamistických hnutí došlo k vnitřní destabilizaci a frakcionalizaci, které vyvrcholily druhou ruskou invazí v roce 1999, a tím ukončením faktické čečenské nezávislosti. K samotnému průběhu čečenských separatistických snah se váže otázka dimenze terorismu, zmíněná v souvislosti s některými diskutabilními akcemi v první válce a vytvářející legitimní důvod k zahájení války druhé. Z tohoto pohledu lze tedy poválečnou kriminalizaci na straně jedné a náboženskou radikalizaci na straně druhé, považovat jednak za přímé příčiny pozdějších událostí a sekundárně i za základ pozdější podoby povstaleckého hnutí, mnohdy označovaného za teroristické s prvky fundamentálního islamismu.

Otázka projevů terorismu ve spojení s Čečenskem v meziválečném období je však značně složitá, jelikož probíhá v několika dimenzích současně – aktivity místního organizovaného zločinu v souvislosti s četností únosů a vydírání, projevy náboženského terorismu jak vůči domácím, relativně sekulární vládě, tak partikulárně vůči ruské administrativě, a v neposlední řadě také étos etno-regionálního terorismu a faktická existence warlordismu jako zastřešujícího prvku. Rovněž fakt, že jednotlivé směry jsou často spojeny a ne striktně ohraničeny, [1] vytváří případnou konceptualizaci této problematiky značně obtížnou. Případ Čečenska je o to specifitější, že od počátku 90. let docházelo k simultánnímu vývoji jak občanské, resp. světské, společnosti, tak náboženské obce, což přineslo úzké vazby mezi etno-regionálními a náboženskými požadavky.

Následující text se zabývá právě činností a případnými vazbami nestátních aktérů, zejména pak organizovaného zločinu a místních náboženských komunit (*virtů* a později i *wahhábistů*) aktivních v meziválečném období.

1. Konceptualizace nestátních aktérů

V souvislosti s rozsáhlými společenskými, politickými a ekonomickými změnami po roce 1990 došlo k prudkému nárůstu asymetrických konfliktů probíhajících mezi státy a nestátními aktéry, jejichž existence fakticky překonala představu státu využívajícího monopolního postavení při užití síly. (Williams 2008: 4).

To mělo logickou odezvu i v akademické oblasti, kde vzniklo mnoho děl a výzkumných prací na téma terorismu, organizovaného zločinu, pirátství, povstalectví, apod. Není účelem textu a ani rozsah to neumožňuje, popsat všechna úskalí a celkovou problematiku vymezení jednotlivých nestátních aktérů, pro základní orientaci a alespoň částečnou typologizaci postačuje členění navržené německým politologem Stefanem Mairem. (Sullivan 2005: 74, , Shelley-Piccarelli 2002, Shelley 2002, 2006, Ronfeldt-Arquilla 2001, Hestermann 2004, Bunker-Sullivan 2005, Williams 2008, Mair 2003, Reno 1998, Thomas-Kiser-Casebeer 2005)

Mair pracuje s typologií čtyř základních, ideálních druhů těchto aktérů, a to sice teroristy, organizovaným zločinem, rebely (povstalci) [2] a *warlordy*, přičemž jejich společným znakem je užívání násilí při prosazování svých zájmů, avšak v podmínkách rozdílných zájmů a cílů, strategie a v neposlední řadě i síly. (Sullivan 2005: 74, Mair 2003: 12)

Tyto faktory determinují Mairovu klasifikaci aktérů, kdy ekonomické zájmy přiznává jako typické pro *warlordy* a organizovaný zločin, zatímco povstaleckým a teroristickým skupinám přiřazuje a priori politicko-ideologické motivy. V oblasti objektu násilí, resp. selektivnosti cíle, Mair uznává, že zatímco povstalci a organizovaný zločin útočí především na složky a představitele státu s vysokým stupněm selektivity, pro terorismus a *warlordy* jsou cílem útoků, ačkoliv nepřímým, především civilisté (Mair 2003: 12). Z hlediska telurického charakteru mají povstalci a *warlordi* společný zájem na kontrole určitého území, a zároveň s tím i určitou míru vigilantismu, zatímco teroristé a organizovaný zločin nejsou *a priori* vázáni geograficky a snaží se spíše o decentralizaci a provádění operací v globálním rozměru. (Mair 2003: 12, Sullivan 2005: 74, Williams 2008: 6-9)

Williams využívá poněkud širší a detailnější rámec nestátních aktérů, kdy navrhuje celkem sedm dimenzí, dle kterých by měly být odlišováni – motivaci a účel, sílu a rozsah, zdroje a financování, struktura, úloha násilí, vztah mezi aktérem a státem, funkce aktéra ve vztahu ke svým členům a stupeň lidové podpory. (Williams 2008: 8)

Relativně opomíjené jsou extremistické organizace, motivovány jak politicky (ultrapravaice, ultralevice), tak nábožensky (fundamentalisté), o které je možné, ačkoliv s výhradami, na základě Williamsových prvků tuto typologii doplnit. Výhrady se týkají především toho, že samotný náboženský či politický étos může u všech v typologii zmíněných forem hrát úlohu motivace a nikoliv přímo jednoho z typů. Na druhé straně, žádný z takto navržených aktérů není rigidní, ale dokáže se přizpůsobit vnějším podmínkám, které na něj působí a dle nich se formovat. Tak může dojít například k uchýlení organizovaného zločinu k terorismu (Lyman-Potter 1997: 306-309), inklinaci povstalectví k terorismu či naopak, a podobná variabilita platí u *warlordismu*, který může oscilovat k ostatním druhům. [3] (Sullivan 2005: 78, Hestermann 2004, Bunker-Sullivan 2005, Shelley-Piccarelli 2002, Thomas-Kiser-Casebeer 2005, Reno 1998)

Náboženští radikálové mnohdy získávají vlastní subjektivitu, ne pouze formálně založením organizace, nýbrž i skutkově – mají vlastní cíle a prostředky, vlastní financování

a podporu, strukturu zpravidla silně hierarchickou a stupeň jejich radikalizace, případně uchýlení se k jiným variantám a formám nestátních aktérů je determinován vztahem se státem, kdy mohou se státem koexistovat anebo naopak bojovat.

Úroveň lidové podpory a stejně tak i schopnosti získat zdroje a financování činnosti či aktivit může být u všech typů základ pro spolupráci s ostatními skupinami a transnacionálními či globálními aktéry, jako organizovaný zločin či teroristické sítě. Navázání těchto vazeb může mít zpětně vliv i na zbylé dimenze, především sílu a rozsah činností, v neposlední řadě však i cíle a motivaci. Dle těchto dimenzí je pak možné vymezit jednotlivé aktéry. (Shelley-Piccarelli 2002)

Ohledně vymezení warlordismu panuje mezi autory relativně shoda v tom, že oním warlordem je charismatická osoba, [4] která prostřednictvím větších či menších vlastních ozbrojených sil kontroluje určité území, kde usurpuje jak ekonomickou, tak politickou moc. (Williams 2008: 9, Mair 2003: 13) Podstatná je rovina vztahu se státem, kdy se warlord zpravidla snaží získat co nejvíce vlastního užtku na úkor státního úpadku [5] (Sullivan 2003: 75), dochází tak k povýšení vlastního zájmu nad zájmy kolektivní. Velmi obvyklý je výskyt warlordismu poblíž nalezišť přírodních zdrojů, jako v Sierra Leone nebo Čechensku, či oblastech pěstování drog, jako například v Afghánistánu. Tím se warlordismus dostává do pozice výrobce a distributora bohatství vlastním přívržencům (Williams 2008: 9; srov. Reno 1998: 15-44), přičemž prvotně zpracované produkty (ropa, diamanty, drogy) mohou být distribuovány dalším aktérům až ke koncovým zákazníkům, čímž dochází jednak k vytvoření obousměrných distribučních kanálů, a sekundárně k navázání spolupráce a transnacionalizace warlordismu. (Williams 2008: 9, Mair 2003: 12, Sullivan 2003: 73-75)

Podobnou formací jako warlordismus se vyznačuje i povstalectví, je však možné ho co do velikosti označit za větší, živelnější a zpravidla postrádá výrazně hierarchickou strukturu. Proti warlordismu se povstalectví vyznačuje rovněž zpravidla výraznějšími politickými motivy na úkor ekonomických a využití násilí je selektivně omezeno výhradně na ovládnutí teritoria na úkor státu, nikoliv vůči skupině obyvatel jako ekonomickému zdroji. Významný je rovněž fakt, že většina hnutí se snaží aplikovat vigilantismus pro zisk lidové podpory. V současné době je možné pozorovat spíše trend úbytku a transformace povstaleckých hnutí do jiných typů, zejména terorismu a warlordismu, což je částečně způsobeno závislostí na převážně ilegálních zdrojích financování – zejména obchod s drogami a přírodními surovinami, čímž je zde sklon k ekonomickému plnění ovládnutých území a dochází tak k těsným vazbám s organizovaným zločinem. Dalším faktorem, který může transformovat povstalecké hnutí, je indoktrinace radikální, případně i umírněnou ideologií či náboženstvím.

Naproti tomu se teroristé vyznačují obecně nižší mírou selektivnosti při zachování politických anebo náboženských motivů a obecně i nižší mírou centrálního řízení. K tomuto trendu se blíží i pojetí organizovaného zločinu jako více či méně síťového aktéra. [6] Oba fenomény jsou však značně rozsáhlé, čímž je jejich detailnější rozbor v textu problematický.

Zatímco warlordismus a povstalectví se více či méně týkají slabých a zhroutených států, organizovaný zločin a terorismus působí v různých dimenzích i ve státech vyspělých, zatímco vazby na předchozí typy a existence v rozměru *failed states* jim poskytují určitou míru bezpečnosti před stíháním ve vyspělých státech, což je ostatně i příklad Čechenska a čechenského organizovaného zločinu. (Patrick 2006)

2. Nestátní aktéři v Čečensku a jejich vývoj

V souvislosti s Čečenskem je velmi známý etnicky založený organizovaný zločin, mnohdy označovaný jako čečenská mafie. (Galeotti 2005: 171, Lieven 1998: 352) V různých historických obdobích, zejména pak v 90. letech, se objevovali různí nestátní aktéři, od povstaleckého etno-separatistického hnutí až po wahhábisty, a dále skupiny diskutabilně označované jako teroristické. Z hlediska povstaleckých skupin lze provést dělení na separatistické [7] a proruské, které, v závislosti na vztazích s Ruskem, získávaly různou vnitropolitickou relevanci.

Vysoký počet nestátních aktérů v Čečensku po první válce po roce 1996 lze identifikovat do několika skupin – pozůstatek separatistického hnutí loajální pozdějšímu prezidentovi Maschadovovi, separatisté sdružení okolo Šámila Basajeva a Jordánce al-Chattába, separatisté a umírněná proruská opozice okolo Ahmada Kadyrova (pozdější *kadyrovci*) a ideologicky nesdružení separatisté jako Gelajev či Radujev, kteří se později začali kriminálně projevovat a inklinovat k warlordismu. Vedle těchto skupin koexistovali i aktéři více či méně spojení se separatistickým hnutím, jednalo se zejména o aktivity čečenského organizovaného zločinu (jak místního, tak z jiných částí Ruska) a působení radikálně islámských proudů, povětšinou wahhábismu.

Dle výše uvedené typologie by se tak jednalo především o přechod části povstaleckého hnutí k organizovanému zločinu a částečně i warlordismu, zatímco jiná část byla indoktrinována radikálně-náboženskou ideologií, která vyplnila vakuum po částečném utlumení secesionistických požadavků. V neposlední řadě se během meziválečného období odehrálo i několik teroristických aktů směřovaných jak vůči ruskému etniku v Čečensku, tak v okolních regionech a dokonce i vůči jiným Čečenům.

2.1 Historické a kulturní souvislosti

Čečenská kultura je značně specifická jako mnoho dalších kultur vyskytujících se na etnicky heterogenním Kavkazu, což je způsobeno především spojením a smíšením tradiční klanové kultury a zvyků s islámskou vírou, která do tohoto regionu začala pronikat zhruba od 12. století, přičemž se jednalo o umírněné súfistické směry islámu, učení *nakšbandíja* a *kadiríja*. (Gallová-de Waal 2000: 45-49, Shultz-Dew 2006: 115-117)

Tradiční základ světské společnosti tvoří *tejp*, neboli klan, [8] vedený rodovými staršími, kteří mají mimo jiné na starosti i udržování místních tradic. [9] Súfistická struktura je naopak tvořena náboženskými komunitami, *virty*, vytvářenými jak v rámci *tejpů*, tak i mimo ně, přičemž nejvyšším duchovním je *muftí*. [10] Kulturní identita Čečenců je primárně tvořena *tejp*y, následně *virty* a národní vědomí je z tohoto hlediska až na posledním místě. (Lieven 1998: 336-345, Gallová-de Waal 2000: 47, Bodansky 2007: 55-64)

Vedle klanového a náboženského principu lze v čečenské společnosti identifikovat i silný odkaz odboje a obecně bojovnosti. [11] V 15. století se čečenské, resp. vajnašské [12] klany sjednotily a čelily turecké invazi na Kavkaz. [13] Během 17. století pak dochází k ruské expanzi na sever Kavkazu a kolonizaci nížinatých oblastí kozáky, čímž začíná první rusifikace oblasti a původní obyvatelé migrují do horských a méně úrodných oblastí. V 19. století proběhly dva pokusy o odboj vůči ruské hegemonii – první byl veden šejkem Mansúrem [14] a druhý imámem Šámilem, který spojením dnešního Ingušska, Dagestánu a Čečenska vytvořil vlastní imámát, stát striktně řízený islámským

právem *šaría*. Právě Šámil posloužil v mnoha případech jako vzor pro odbojovou činnost, v pozdějších letech inspiroval i Basajeva, který chtěl rovněž vytvořit islámský stát v původních hranicích. (Bodansky 2007: 69-84, 162, Shultz-Dew 2006: 116)

Z éry Sovětského svazu je kromě partikulárních střetů se sovětskou kulturou podstatná deportace Čečenců v roce 1944 do kazašských stepí z důvodu obav z jejich možné kolaborace s Němci, čímž by si zajistili samostatnost a Němcům přístup k nalezištím ropy na Kavkaze. [15] To mělo za následek jednak rozšíření čečenských skupin do střední Asie a dále střety s převážně ruskými obyvateli po návratu do původní oblasti po roce 1956. (Lieven 1998: 336-345, Gallová-de Waal 2000: 61)

Počátkem 90. let byl na kongresu kmenových vůdců zvolen prezidentem Džochar Dudajev a vyhlášena nezávislost na vznikající Ruské federaci. Dudajev od počátku vystupoval konfliktně a nacionalisticky jak vůči Rusku, tak početnému ruskému etniku, čímž si naklonil část tejpů. [16] Pro podporu místních *virtů* volil spíše náboženskou rétoriku. [17] Přílišnou orientací na mocenské střety uvnitř země a zároveň na konflikt s Ruskem Dudajev opomíjel rozvoj i ostatních odvětví, především průmyslu a obecně ekonomické politiky. (Lieven 1998: 198, Cornell 2003)

To znamenalo především rozvoj domácí dimenze organizovaného zločinu – pašeráctví a překupnictví, vydírání, únosů, krádeží a nelegální distribuce ropy a větší angažovanost Čečenců na obchodech s heroinem z Afghánistánu. Sekundárně posloužilo Čečensko i jako úkryt pro příslušníky čečenského organizovaného zločinu, přičemž v některých případech docházelo i k personálním vazbám mezi nimi a čečenskou vládou. [18] (Cornell 2003, Bowker 2004, Shultz-Dew 2006: 122)

S vnitřním bojem o moc souvisel vznik domácí ozbrojené opozice, představované především Umarem Avturchanovem a Ruslanem Gantěmirevem, finančně i materiálně podporováni ruskou tajnou službou FSB. [19] (Bowker 2004: 466-471) Kromě těchto zdrojů se však jejich soukromé jednotky příležitostně financovaly z nelegálních aktivit, zejména vydírání a braní výpalného.

Po selhání opozičních pokusů o sesazení Dudajeva byla provedena v prosinci roku 1994 invaze ruských vojsk do Čečenska. V průběhu války byl zabit prezident Dudajev a na jeho místo nastoupil dočasně Aslan Maschadov, doposud velitel čečenských povstalců a v prvních řádných prezidentských volbách v lednu 1997 i zvítězil.

Se vstupem ruských sil na Čečenské území přešla čečenská armáda, resp. domobrana, na guerillovou taktiku boje s rozptýlením sil. [20] Ačkoliv byl řetězec velení a určitá hierarchie zachována, již v průběhu války část polních velitelů podnikla samostatné akce, [21] přičemž ke konci války pak někteří polní velitelé začínali provozovat i nelegální aktivity včetně podílení se na pašování drog. [22] Po válce bylo v rámci dohody z Chasavjurtu rozhodnuto o rozpuštění čečenské armády, [23] což urychlilo štěpení a fragmentaci odbojového hnutí.

2.2 Kriminalizace části odbojového hnutí

Povstalectví a banditismus jsou významné složky čečenské národní identity (Galeotti 2005: 170, Lieven 1998), přičemž v určitých historických obdobích byla účast na banditismu či kriminálních akcích vnímána jako forma odporu vůči cizí moci. (Lieven 1998: 349-354, Gallová-de Waal 2000: 49-53, Shultz-Dew 2006: 128-130)

To také zapříčinilo pozdější rozvoj nelegálních aktivit v Čečensku během Dudajevovy vlády a ostatně i s příchodem ruských vojsk tyto aktivity neustaly, naopak se rozšířily

jak o obchody se zbraněmi, tak díky vazbám s ruskými vojáky i o další síť na distribuci drog. (Chledowski 2005, Cornell 2006: 50, Dunn 2001: 64)

Ve sledovaném období 1996-1999 obsahují nelegální aktivity v Čečensku celkově tři dimenzí – aktivit domácí a zahraniční větve organizovaného zločinu a prvky warlordismu v podobě některých bývalých polních velitelů (Galeotti 2005: 173-175, Cornell 2003, Bowker 2004: 470), přičemž o zhoršení bezpečnostních podmínek po válce vypovídá fakt, že zemi opustilo přes 200 tisíc obyvatel a v roce 1997 bylo spácháno přes 1300 vražd. [24] (Bowker 2004: 470, Lieven 2000)

Příčiny prudkého zvýšení kriminality je možné spatřit v chybějící poválečné obnově regionu, [25] vysoké míře nezaměstnanosti a prakticky chybějící infrastruktuře [26] a vysokému počtu zbraní v populaci. (Cornell 2003, Gallová-de Waal 2000: 164-175)

Často provozovanými nelegálními aktivitami byla především participace na obchodu s drogami, únosy, vydírání a nelegální obchody s ropou. V tomto období je rovněž signifikantní oslabení zahraniční větve organizovaného zločinu, která hrála důležitou, především materiální roli v podpoře Dudajevova režimu. (Galeotti 2005: 172-175) To bylo způsobeno jednak růstem místních skupin a zájmů warlordů, kteří stezky ovládali na straně jedné a vzrůstem náboženské ideologie na straně druhé. (Galeotti 2005: 179, Bowker 2004: 479)

Čečenský organizovaný zločin je obecně jedním z nejdůležitějších aktérů ve světovém obchodu s drogami, což je dáno výhodnou pozicí země na severní stezce, kterou je převážně heroin z jihovýchodní Asie do Ruska a severní Evropy. (Shelley 2006, Cornell 2006, Curtis 2002: 23-24) Kromě toho, převážně díky klanovému principu, který se přenesl i do struktury organizovaného zločinu, je většina i ne-čečenských skupin řízena čečenskými skupinami, *bratvami*. [27] (Galeotti 2005: 176)

Příjmy z obchodů s narkotiky se tak staly doménou nejen skupin podřílených se přímo na jejich transportu, ale i skupin a osob ovládajících transportní území. Jednou z důležitých distribučních sítí byla i ruská armáda v regionu početně zastoupená, s níž byly parciální kontakty navázány už v průběhu války. [28] (Cornell 2006: 76, Shultz-Dew 2006: 131)

Na tomto základě vznikl kromě domácích skupin organizovaného zločinu i čečenský warlordismus, představovaný zejména bývalými veliteli Ruslanem Gelajevem a Salmanem Radujevem. Zatímco Radujev se orientoval především na páčání násilných trestných činů, únosy a vraždy, Gelajev ovládal nejprve část jižního Čečenska včetně přechodů do sousedního Gruzie a později ovládl i region Pankisi, čímž mu plynuly významné peníze z obchodu s narkotiky. (Cornell 2003, Cornell 2006: 54) Gelajevův vliv v Pankisi zesílil pravděpodobně po nástupu Chože Nuchajeva na pozici šéfa čečenské kontrarozvědky. Kriminální aktivity obou začaly již před koncem války, u Gelajeva v rozmezí 1994-1995, u Radujeva až po akci u Pervomajskoje, přičemž orientací na tvorbu vlastního zisku prakticky rezignovaly na vlastní politické ambice. [29]

Na únosech se kromě Radujeva podílela i další skupina známého velitele, Arbiho Barajeva, [30] která provedla mediálně známý únos skupiny Britů a Novozélandců z firmy Čentelekom, zkoumajících investiční možnosti v Čečensku. Právě tyto akce, zpravidla mířené na zahraniční pracovníky nevládních a humanitárních organizací, byly vzhledem k často vysoké výši výkupného nejčastější. Na druhé straně únosy a celkově špatná bezpečnostní situace byly jednou z příčin neochoty zahraničních firem o investice

v Čečensku. V březnu 1999 došlo dokonce k únosu ruského generála Špiguna, jemuž se bezpečností zaručil sám Maschadov. [31] (Bowker 2004: 470)

Proti těmto skupinám a místním warlordům nebyl Maschadov, od ledna 1997 prezident Čečenské republiky-Ičkerie, schopen efektivně zasáhnout i díky neexistenci čečenské armády. V neposlední řadě, čistě kriminální skupiny sledovaly pouze vlastní zájmy, stejně jako Radujev i Gelajev, přičemž jejich relevance a politická moc klesala na úkor nábožensky indoktrinovaných skupin. (Cornell 2003: 174)

2.3 Náboženská radikalizace ozbrojených skupin v Čečensku

Náboženská radikalizace spočívající v indoktrinaci fundamentálně islamistickými proudy, saláfisty a wahháby, měla počátek již v době Dudajevovy éry, který boj proti Rusku prezentoval částečně jako svatou povinnost každého muslima v Čečensku. Ačkoliv tato rétorika měla zajistit spíše podporu z náboženských kruhů, vyhlášením *ghazavátu* v lednu 1995 do země začali vstupovat islámští radikálové s předchozími zkušenostmi z bojů v Afghánistánu a Abcházii. (Tumelty 2007: 339)

Přímo v průběhu války je působení náboženských radikálů spojeno především se jmény jordánce Ibn al-Chattába a Šamila Basajeva. [32] Oba zpočátku působili separátně, Chattáb dokonce bez kontaktu na velení čečenských separatistů, po Basajevově akci v Buděnovsku však navázali kontakty a jejich spolupráce zesílila po rozpuštění sil odboje v roce 1997. (Bowker 2004: 471)

Akce v Buděnovsku, která nepřímě ovlivnila průběh války a způsobila jednu z prvních jednání mezi oběma stranami, byla jednou z nejdůležitějších akcí první války a zvýšila Basajevovu mocenskou pozici uvnitř separatistů, o čemž svědčí i fakt, že Basajev kandidoval proti Maschadovovi v prezidentských volbách. [33] Chattáb se před válkou účastnil konfliktu v Afghánistánu na straně mudžahedínů a do Čečenska se dostal zhruba v první polovině roku 1995. V té době založil skupinu *Džamáát Islamíja*, čítající zhruba 400, převážně zahraničních bojovníků. Chattáb sám neměl v úmyslu bojovat primárně za étos nezávislosti, nýbrž boj reprezentoval jako boj na obranu islámu v regionu a dle některých autorů měl právě on kruciólní ideologický vliv na Basajeva. (Shelley-Piccarelli 2002: 73, Bowker 2004: 471, Galeotti 2005: 176, Phares 2005: 156-159)

Po ukončení války zřídili Basajev s Chattábem v blízkosti Vedena tábor pro mladistvé, převážně sirotky a nezaměstnané, který sloužil jednak jako ideologický základ, a jednak jako kádrový přísun budoucích bojovníků. V době prezidentských voleb pak Basajev vystupoval s programem zavedení práva *šaría* a budoucí islámské výchovy v čečenských školách, přičemž po prezidentských volbách mu byl Maschadovem nabídnut post premiéra, proti čemuž ostře protestoval tehdejší muftí Ahmed Kadyrov. Vzhledem k tomu, že Basajev vystupoval jak rétoricky, tak partikulárně i vojensky vůči Maschadovovi, byl z vlády odvolán a tím si začal budovat vlastní mocenskou pozici v oblasti Vedena. (Tumelty 2007:341)

K tomu se váže i otázka finančních příjmů. Spojením s Chattábem si Basajev zajistil částečné financování ze zdrojů islámských nadací, čímž později vzniklo i podezření z napojení čečenských rebelů na síť al-Ká'idy. [34] To se však ukázalo jako nepotvrzené, a to i přesto, že Benevolence International financovala jak Chattába, tak al-Ká'idu. (Shelley-Piccarelli 2002: 73) Na druhé straně však díky vlivu islámských radikálů a nadací na Basajevovu činnost zřetelně oslábla podpora čečenských skupin organizovaného zločin působících v zahraničí. [35] (Galeotti 2005: 179, Shelley-Piccarelli 2002: 73)

Vedle příjmů ze zahraničí se i Basajev orientoval na ilegální činnost, především nelegální obchod s ropou a příležitostně i narkotiky. (Shelley-Piccarelli 2002: 73, Cornell 2003: 75, Curtis 2003: 24)

Hlavním požadavkem a cílem bylo kromě zřízení islámského státu v Čečensku i jeho expanze do oblastí bývalého imámátu imáma Šámila, tedy hlavně do sousedního Dagestánu a Ingušska. K tomu byly mobilizovány nejen skupiny v Čečensku, ale i muslimské komunity v sousedních zemích. Finálním krokem ke svržení sekulárních režimů měla být invaze do Dagestánu, provedená Basajevem, Chattábem a jejich společnými jednotkami, nazývanými „mezinárodní islámská mírová brigáda“ [36] v rozmezí srpna až září 1999. V tu dobu dosahovaly jejich jednotky počtu až dvou tisíc mužů. Akce v sousedním Dagestánu byla vedle ostatních akcí jednou z hlavních příčin ruské invaze v listopadu 1999.

Sílící vliv náboženských radikálů se však neprojevoval pouze v okolních regionech, nýbrž i v Čečensku samotném, kde po roce 1998 docházelo k otevřené subverzivní teroristické činnosti vůči Maschadovově vládě, což se projevilo jednak partikulárními útoky vůči představitelům státu a státní moci, a dále i akcemi jako zmíněný únos generála Špiguna. (Galeotti 2005: 176, Šmíd-Souleimanov-Dilbazi 2006:145)

Sílící náboženská radikalizace se projevila na prezentaci povstalců po druhé invazi, kdy lze souhlasit s tvrzením, že zatímco za první války byl primární jednotící identitou národ, za druhé války to bylo náboženství. (Šmíd 2006) Ačkoliv trend náboženské radikalizace nebyl v rámci čečenské populace nikterak masivní, nýbrž týkal se zhruba 15-20 % populace (Bodansky 2007: 48, McGregor 2007: 330), svou oporou v bývalých výše postavených osobách vyvolával dojem masového hnutí.

Závěr: Implikace dalšího vývoje a praktické využití analýzy nestátních aktérů

Při shrnutí problematiky nestátních aktérů aktivních v Čečensku v průběhu 90. let je patrná jejich variabilita i vzájemné vazby, které se měnily v různých obdobích. Z obecného pohledu mají tito aktéři podobnou, pyramidální strukturu tvořenou jednotlivými buňkami (obraz tradičních klanových struktur), přičemž možnost stáhnutí a infiltrace jejich aktivit znesnadňují jak úzké vztahy mezi jednotlivými prvky a jejich úzká specializace, tak exkluzivita členství, která je založena primárně na etnickém základu. Kromě toho mají, speciálně čečenské skupiny organizovaného zločinu, vysokou schopnost sjednocení v případech vnějšího ohrožení.

Pro větší přehlednost je možné problematiku nestátních aktérů rozčlenit do celkem čtyř, resp. pěti období. První období koresponduje s vyhlášením čečenské nezávislosti a vládou Džochara Dudajeva, přičemž je příznačné mírou kriminalizace společnosti a zároveň spojením skupin organizovaného zločinu a státu. Sekundárně zde dochází k působení prvních nestátních ozbrojených formací, a to sice protidudajevovské opozice a prvních kriminálně-nacionalistických skupin (únos v Mineralnych Vodach). Následují léta 1995-1996, která jsou z hlediska vývoje NSA klíčová pro sledované období. Dobytím Grozného se odbojové jednotky přesouvají do pozic v horách na jihu Čečenska a jednotlivým výše postaveným velitelům je přidělena značná autonomie velení. Zároveň dochází k rozvoji obchodních vztahů s ruskými vojsky, přičemž separatisté se uchylují k provádění nelegálních aktivit za účelem financování. Vedle toho do země přicházejí první islamističtí bojovníci, jejichž jednotícím prvkem je společná víra v islám.

Po válce se jednotlivé frakce dále radikalizují vlivem nefunkční infrastruktury, zhoršených životních podmínek se objevuje několik specifických a v souladu Mairovy typologie a Williamsových dimenzí relativně samostatných aktérů (viz tabulka za článkem v příloze č. 1). Rovněž rekrutace nových členů je usnadněna chybějícím systémem školství a malého vlivu centrální vlády.

V rovině domácí politiky se tak objevují především dvě konfliktní linie, a to interpretace a vztah k islámu a sekundárně tolerance či vztah k subjektivní bezpečnosti, způsobeném nárůstem kriminality. Povstalecké hnutí bylo sice formálně rozpuštěno, nicméně díky zmíněnému štěpení z roku 1995 již centrální velení nemělo faktický vliv na dění v jednotlivých frakcích. Ty si zpravidla určily své teritorium, na kterém se snažily o zavádění vlastních pravidel, případně jinak a především ekonomicky toto území využívat. Ozbrojená činnost pak byla namířena jak vůči místnímu obyvatelstvu, tak proti oficiálním státním složkám a úřadům. Z tohoto hlediska lze takto působící skupiny pod velením bývalých polních velitelů nazvat *warlordismem*.

Druhá rovina kriminality se týkala především *ad hoc* vzniklých skupin, které páchaly trestnou činnost buď příležitostně, anebo v omezeném rozsahu, čemuž odpovídala jak struktura tak členská základna. Primárním cílem bylo především hromadění bohatství za účelem zajištění prostředků pro život, a proto se tyto skupiny orientovaly především na únosy, vydírání, nelegální prodej ropy a v neposlední řadě se i částečně podílely na obchodu s drogami.

Současně s tím lze identifikovat skupiny, které byly indoktrinovány radikální ideologií, případně se vymezují proti takto působícím skupinám. Jedná se zejména o wahhabistická a salafistická hnutí, konkrétně pak o Šámila Basajeva, Ibn al Chattába a Arbiho Barajeva, jejichž cílem bylo vytvoření islámského státu spojením islámských komunit i v sousedních zemích. Proti této skupině se vymezila opozice v podobě tradičních súfistických virtů, vedených Ahmedem Kadyrovem. Část z nich se později (v souvislosti s Kadyrovovou nabídkou Rusku) inkorporovala do mocenské skupiny *kadyrovců*. Prezident Maschadov nebyl s to mocensky vyvažovat obě složky, což bylo pravděpodobně ztíženo i působením ruských zpravodajských služeb FSB a GRU, a tato situace vedla k druhé ruské invazi. Stoupající vliv radikální ideologie rovněž vedl ke konci podpory ze strany zahraničního organizovaného zločinu, přičemž znatelný mocenský úpadek byl patrný i u Ruslana Gelajeva.

Celkově tak druhá válka jevila několik odlišností vůči válce první – kromě toho, že měla étos i proklamaci protiteroristického boje, což bylo částečně i ospravedlnitelné vzhledem k početným útokům, tak ruská armáda byla znatelně více připravená na povahu bojů a prakticky po likvidaci primárního odporu byly jednotky vyměněny za policejní. Mimo to dokázaly ruské bezpečnostní síly poměrně dobře vyvažovat mocenskou pozici jednotlivých skupin, ačkoliv vedoucí pozice byla přidělena *kadyrovcům* v dle OBSE neregulérních prezidentských volbách v roce 2000. Sekundárně, povaha odboje již zcela neodpovídala kategorii etno-secesionistických hnutí, nýbrž spíše nábožensky motivovaných, což dokazuje především mediální postavení osobností odboje.

Mezi lety 2002 až 2006 pak byla většina vedoucích představitelů jak prvního tak druhého odbojového hnutí zabita či zatčena, což odboj značně oslabilo, a tato paralýza, i přes úspěšně provedený atentát na Ahmeda Kadyrova v roce 2004, trvá prakticky do současnosti.

V neposlední řadě je zhoršení bezpečnostní situace v Čečensku po první válce i v přímé souvislosti s ruskou politikou v regionu a podmínkám dojednaným v mírové

smlouvě z Chasavjurtu. Ačkoliv Rusko vnímalo od počátku válku pouze ve vojenském měřítku, zcela podcenila i civilní rozměr, dnes přisuzovaný jako součást protiteroristické či protipovstalecké politiky. Zhoršení bezpečnostní situace tak lze dát do souvislosti i s absencí poválečné obnovy. [37] Tento fakt lze však částečně ospravedlnit nízkou mírou dosavadního poznání nestátních aktérů a asymetrického konfliktu obecně.

Obecně lze tedy analýzu nestátních aktérů zasadit do podmínek protiteroristického či protipovstaleckého boje a spolu s analýzou SWORD a známým manwaringovým paradigmatem je možné vypracovat komplexnější strategii proti jednotlivým druhům aktérů, zejména vyvažovat represivní a preventivní nástroje a takové, které by byly schopné hrozbu eliminovat i po stránce ideologicko-societární. Je nutno dodat, že Rusko tyto faktory hluboce podcenilo ve válce první a ve válce druhé sice o něco méně, i tak je však počínání ruských bezpečnostních složek v regionu neadekvátní vůči hrozbě náboženského radikalismu. Čečensko se svým dnešním prezidentem Ramzanem Kadyrovem, synem Ahmada, se stále drží oficiální proruské linie, nicméně je stále vnitřně nejednotné a každá z frakcí a parciálních klanů má vlastní mocenské centrum (ne však tak silné jako *kadyrovci*), přičemž právě nezanedbatelnou roli zde hrají islamistické spolky, z nichž nejradikálnější Ulámská rada je právě řídícím orgánem činnosti místních radikálů.

Shrnutí textu lze tedy, kromě přiložené tabulky, provést i v rámci dalších implikací znázorněných v několika bodech, které události v meziválečném Čečensku znamenaly jak pro další vývoj v regionu, tak obecně ve vztahu mezi nestátními aktéry a bojem proti nim. Lze tak navrhnout několik dalších témat vyplývajících z problematiky zpracované v rámci tohoto textu:

- V obecné rovině lze toto téma rozpracovat při aplikaci postupů a nástrojů proti nestátním aktérům, a to sice ze závěru, že:
 - Rusko, resp. ruská armáda, od počátku 90. let, v průběhu první čečenské války i v meziválečném období, relativně opomíjelo specifika nestátních a iregulárních aktérů a boje proti nim, což se projevilo především v nedostatečném uplatňování „soft“ instrumentů na úkor demonstrace síly. Výsledkem byla nejen faktická porážka, ale i následný rozvoj (v nastalém mocenském vakuu) těchto aktérů. Částečnou obhajobou je kritický stav armády a ruské společnosti po rozpadu SSSR, přičemž nutno poznamenat, že v druhé válce se již tyto strategicko-taktické chyby nevyskytovaly.
 - Analýzou nestátních aktérů působících v dané lokalitě, [38] v reálném i historickém čase, lze dosáhnout základní znalosti nepřítele, přičemž následným rozбором lze vypracovat strategii na eliminaci hrozby a dle toho také diverzifikovat dostupné nástroje.
- Na konkrétním příkladu Čečenska je pak relevance meziválečného období zřejmá především výskytem těchto znaků:
 - Fragmentace odbojového hnutí, které nebylo ve druhé válce schopné čelit tlaku jak ze zahraničí (Rusko), tak domácích skupin.
 - Sociálně-ekonomické faktory (vysoká nezaměstnanost, chybějící infrastruktura a přítomná frustrace) způsobily inklinaci obyvatelstva ke kriminálnímu činnostem a radikálnějším proudům islámu, díky silné rétorice a propagandě působících wahhábistických a saláfistických duchovních.
- Decentralizace mocenského centra, trvající fakticky do současnosti, která se projevowała zejména warlordismem. Současné s tím (a díky tomu) došlo k oslabení

původních sítí vzniklých na klanové bázi, sofistické *virtu* byly naopak oslabeny díky wahhábigistickým strukturám.

- Spojení zahraničního a domácího organizovaného zločinu se omezilo zejména na personální vazby, o čemž svědčí fakt zájmu *kadyrovců* o naklonění si např. Atlangerijeva, který působil údajně jako spojka.

Tyto faktory se projeví zejména po roce 1998, kdy *étos* náboženského boje byl přítomným v akcích proti Rusku i sousedním zemím, zejména Dagestánu. To vyvolalo druhou invazi, která ve spojení s prováděním cílených likvidací na vůdce odporu značně oslabil a dále roztrátil celá hnutí.

Poznámky k textu:

- [1] Velmi časté je personální spojení v podobě bývalých polních velitelů (Basajev, Barajev) inklinujících k radikálním islamistickým hnutím a určitá míra „warlordizace“ (Gelajev, Radujev) v tomto období.
- [2] Williams tuto kategorii dále rozpracovává a uznává i její tři subtypy: milice, paramilitární jednotky a povstalce, a to na základě odlišnosti ve skladbě a síle, strategii, cílech a stupni okolní podpory. (Williams 2008: 10-15)
- [3] Sullivan uvádí vnitřní klasifikaci warlordismu, kde jsou na jedné straně přímkové v konfliktech nízké intenzity (kriminální gangy, pirátství) a na druhém aktivní v rámci etnických skupin, apod. Jednotlivé typy se tak v závislosti na síle pohybují v rámci této přímky. Tu doplnil ještě o skupinu transnacionálních warlordů, kteří se, v rámci principu *netwar*, vážou na struktury jiných, zpravidla zahraničních organizací. (Sullivan 2005: 77-78, Arquilla-Ronfeldt 2005: 7)
- [4] Zpravidla i s předchozími bojovými zkušenosti či pocházející z armádního prostředí.
- [5] Na druhé straně není zcela neobvyklé, aby warlord mohl alespoň po určitou dobu koexistovat a spolupracovat se státem.
- [6] Stejně jako v případě terorismu, i zde lze najít příklady skupin a formací, např. Cosa Nostra, které samy o sobě mají hierarchickou či pyramidální strukturu, na druhé straně ale nejsou plně izolovány od ostatních aktérů, a tím dochází k vytváření síťových prvků. (Ronfeldt-Arquilla 2001)
- [7] I v rámci separatistického hnutí lze alespoň zpočátku provést členění na přívržence a odpůrce prezidenta Dudajeva, jehož politika vytvářela vnitropolitické *cleavages*.
- [8] Čečenské tejsy dosahují různých velikostí, mnohdy se může jednat o obec čítající desítky obyvatel či dokonce více obcí. Mocensky silnější byly zpravidla tejsy z horských oblastí.
- [9] Známé jsou zejména instituty krevní msty, rodové cti a celkově otázka exkluzivity členství v tejsu.
- [10] Tuto funkci zastával v době Maschadovova prezidentství právě Ahmad Kadyrov. Díky slibům vlivu wahhábigismu v zemi se pak názorově s Maschadovem rozešel, z funkce byl odvolán a přidal se do řad proruské opozice. Od roku 2000 se stal nejvyšším čečenským představitelem, od roku 2003 prezidentem a v roce 2004 na něj byl spáchán úspěšný atentát.
- [11] Pozitivní vztah k boji se ve větší či menší míře váže prakticky ke všem kavkazským národům.
- [12] Vajnaši jsou etnickou skupinou tvořenou dnešními Čechy a Inguši.
- [13] Paradoxně právě v této době zažil islám v oblasti největšího rozmachu a sufismus jakožto směr islámu bývá často odvozován v kontextu sunnitského islámu. Někteří autoři dokonce udávají v 90. letech v Čečensku řadí k rozmachu neoturkického hnutí snažící se o vytvoření islámského státu na území Kavkazu, Čečensko tak mělo být zakládajícím členem. (Bodansky 2007)
- [14] Došlo k vyhlášení první svaté války proti Rusům, ve zdejších podmínkách zvaném *ghazavat*.
- [15] Významné ropné naleziště jsou i v okolí hlavního města Grozného. Tato oblast byla v 80. letech druhé nejvýznamnější oblast v Sovětském svazu.
- [16] Dudajev strávil v Čečensku pouze své mládí a jako takový byl zpočátku pro klanové starší neznámý. Před příchodem do Čečenska sloužil jako velitel základny strategického letectva v estonském Tartu. Díky neochotě účastnit se na potlačení estonského separatistického hnutí pak bylo Estonsko jednou z mála zemí, která v roce 1991 uznala nezávislé Čečensko.
- [17] Někteří autoři se domnívají, že se Dudajev ucházel svými výroky o budování islámské republiky již od počátku o podporu radikálních islamistických proudů (Šmíd 2006), na druhé straně je však tuto

- rétoriku možné vysvětlit právě jako snahu o zisk podpory místních islámských komunit. (Lieven 1998: 363, Gallová-de Waal 2000: 95-101, Bowker 2004: 469)
- [18] Například Choža Achmed Nuchajev, představitel jedné z buněk čečenské mafie v Moskvě, který v roce 1994 uprchl do Čečenska před trestním stíháním za vydírání, *kryšu* a *reket*. V Čečensku pak působil na vysoké a vlivné pozici šéfa kontrarozvědky. (Shelley-Piccarelli 2002: 89, Dunn 2001:65)
- [19] Avturchanov provedl v listopadu 1994 neúspěšnou operaci s cílem obsazení Grozného a sesazení Dudajeva, Gantěmirov se po obsazení Grozného stal jeho starostou.
- [20] Celkový počet obránců se odhaduje na zhruba šest tisíc (pod přímým velením Maschadova, mimo to vznikaly živelně i místní domobrany), přičemž základní jednotkou byla buňka v počtu 5-6 mužů, s kompletním vybavením zahrnující odstřelovače, protitankové zbraně a kulometčky, na tři takové buňky připadalo i vlastní podpůrné zajištění, zásoby munice a zdravotníci. (Dilegge-Konynenburg 2003: 173-175) Tyto počty však neodpovídají některým odhadům počtu vojáků v předválečné čečenské armádě (všeobecná mobilizace v roce 1991), uváděnými na 62 tisíc. (Šmíd-Souleimanov-Dilbazi 2007: 193)
- [21] Jedná se o známé útoky jak na nemocnici v jihoruském Buděnovsku, který provedl Šamil Basajev v srpnu 1995, a neúspěšný pokus o obsazení dagestánského Pervomajskoje skupinou Salmana Radujeva v lednu 1996. Autonomie jednotlivých vůdců se projevila již po dobytí Grozného ruskými vojsky v březnu 1995 a stažení čečenských sil do horských oblastí, čímž se okolo jednotlivých velitelů vytvořila mocenská centra. (Galeotti 2005: 173)
- [22] Ruslan Gelajev, který ovládal gruzínské údolí Pankisi se známou pašeráckou stezkou.
- [23] Maschadov sám údajně navrhl rozpuštění armády právě kvůli vnitřnímu působení islámských radikálů. (Galeotti 2005: 177)
- [24] Vraždy souvisely i s institutem krevní msty v rámci zvykového práva *adatu*. K podobnému nárůstu vražd došlo i v Kosovu, kde je pokrevní msta rovněž tradiční.
- [25] Ze strany Ruska nebyly podniknuty prakticky žádné investice do poválečné obnovy. Částka 100 milionů dolarů, která měla být počátkem těchto investic, ani do Čečenska nedorazila, jelikož byla zpronevěřena státními úředníky. (Cornell 2003: 171)
- [26] Nezaměstnanost dosahovala podle některých údajů v roce 1997 až 75-90% (Bowker 2004, Lieven 2000), přičemž nebylo funkční školství, doprava a na některých místech ani zdravotnictví. (Cornell 2003)
- [27] Galeotti tyto vztahy popisuje jako franchising, kdy se jednotlivé skupiny snaží spojit s Čečenci kvůli jejich pověstné tvrdosti, Čečenci poskytují ochranu a shánějí další distributory, za což inkasují část zisků. (Galeotti 2005: 174-176, Cornell 2003)
- [28] Ve válce šlo zejména o barterový obchod se zbraněmi a vybavením, výměnou za alkohol či drogy. Tím postrádala blokáda Čečenska smysl, jelikož korupce v ruské armádě byla proslulá. (Lieven 1998, Gallová-de Waal 2000: 89-103)
- [29] Radujev, společně s dalším polním velitelem Atgerijevem, ovládali území jižně od Argunu na ose Urus-Martan-Šatoj, oba byli zatčeni v prosinci 2002, ačkoliv se neúčastnili bojů druhé války. Oba zemřeli ve vězení v roce 2002 (The Prague Watchdog).
- [30] Arbi byl starším bratrem Movladiho Barajeva, který vedl útok tzv. černých vdov na divadlo Dubrovka v roce 2002. Arbi udržoval dobré vztahy pravděpodobně i s ruskou tajnou službou FSB a vysokými představiteli armády (Cornell-Spector 2002).
- [31] Špigun byl po invazi ruských jednotek nalezen mrtev.
- [32] Vedle nich je možné vyjmenovat i Zelimchana Jandarbijeva či Movladi Udugova, oba z bývalého politického vedení povstalců (Wiktorowicz 2001).
- [33] Vedle Basajeva a Maschadova kandidoval i Zelimchan Jandarbijev, ministr propagandy a Doku Zavga-jev, politický vůdce separatistů po zemřelém Dudajevovi.
- [34] Toto tvrzení však pravděpodobně vychází z prostředků ruských tajných služeb. Basajev sám v roce 2002 prohlásil, že žádné prostředky od al-Ká'idy ani bin Ládina a jeho finančních organizací neobdržel, ale kdyby mu byly nabídnuty, tak že by je přijal. Toto obvinění pak zůstalo živé povětšinou v ruském tisku a dokumentech FSB. (Galeotti 2005: 176, Shelley-Piccarelli 2002: 73) Mezi potvrzené donory tak patří saúdská charitativní organizace Islámská nadace al-Haramain, jejíž finanční prostředky byly zmrazeny v roce 2004, a známá nadace Benevolence International, jejíž část byla ovládána čečenskou diasporou v USA. (Shelley-Piccarelli 2003: 73-74) Dalším, avšak téměř zanedbatelným příjmem byly pro džihádisty příspěvky od čečenských komunit v zahraničí. Phil Williams ve své knize o vazbách al-Ká'idy explicitně uvádí, že čečenská mafie se několikrát pokoušela o získání zbraní hromadného ničení z arzenálu ruské armády ve prospěch al-Ká'idy, přičemž mělo se tak stát v rozmezí let 1998-1999. (Williams 2006: 84-86) Je však nutné poznamenat, že Williams vnímá čečenskou mafii poněkud

- zjednodušeně a problematiku generalizuje. Na druhé straně nelze vyloučit, že by kriminální frakce náboženských radikálů a povstalců neusilovaly o zisk těchto zbraní.
- [35] Ty se snažily spíše o nepřímou podporu Maschadova. V pozdější době byly tyto komunity konfrontovány s kadyrovci, kteří se přes jejich domácí kontakty snažili získat část příjmů z jejich činnosti. Nástupem kadyrovců k moci pak kontakt téměř opadl a s tím bylo znatelné i oslabení pozice čečenských skupin v Ruské federaci. Mimo jiné to dokazuje neochotu organizovaného zločinu o konfrontaci s jakoukoliv ideologií.
- [36] Název byl odvozen od účelu ke kterému obě skupiny směřovaly – osvobození severního Kavkazu od ruského vlivu a sekulárních vlád. (<http://fas.org/irp/world/para/iipb.htm>)
- [37] Anatol Lieven vidí ruské selhání v regionu celkově v ruském vnitropolitickém prostředí, zatíženém vysokým stupněm korupce a ekonomické stagnace. Na druhé straně je to v rozporu s ruskou hegemoniální politikou v regionu, kdy se nechtělo vzdát výhodné polohy Čečenska. (Lieven 1998: 350-379)
- [38] Možno uvažovat i transnacionální charakter, tzn. že daní aktéři se nebudou vyskytovat jen v daném regionu, ale mohou působit či mít vazby i v jiných regionech.

Seznam použitých pramenů a literatury:

- BODANSKY, J. *Chechen Jihad*. New York: HarperCollins, 2007.
- BOWKER, M. Russian and Chechnya: The issue of secession. In *Nations and Nationalism*, vol. 10, Nr. 4, 2004, pp. 461-478. Online text, dostupné z <http://hebra.haifa.ac.il/~soc/lecturers/smooah/files/1793.pdf>.
- BOWSER, D.-Chirkova, E. (2004). *Corruption in Russian regions*. Online text, dostupné z http://www.transparency.org/content/download/4432/26705/file/13_Corruption_research_II.pdf.
- BUNKER, R.-SULLIVAN J. Drug Cartels, Street Gangs, and Warlords. In Bunker, R. (ed.). *Non-State Threats and Future Wars*, pp. 40-54. New York: Frank Cass and Co. Ltd., 2003.
- CORNELL, S. The War Against Terrorism and the Conflict in Chechnya. A Case for Distinction. In *The Fletcher Forum of World Affairs*, Vol. 27, Nr. 2 (Summer/Fall 2003), pp. 167-184. Online text, dostupné z <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/publications/Fletcher.pdf>.
- CORNELL, S. The Narcotics Threat in Greater Central Asia. From Crime: Terror Nexus to State Infiltration? In *China and Eurasia Quarterly*, Vol. 4, No. 1, 2006, pp. 37-67. Online text, dostupné z http://www.silkroadstudies.org/new/docs/CEF/Quarterly/February_2006/Svante_Cornell.pdf.
- CURTIS, L. *Involvement of Russian Organized Crime Syndicates, Criminal Elements in the Russian Military and Regional Terrorist Groups in the Narcotic Trafficking in Central Asia, the Caucasus and Chechnya*. Federal Research Division, Library of Congress. Online text, dostupné z <http://www.loc.gov/r/rfd/pdf-files/RussianOrgCrime.pdf> (2002).
- DUNN, G. Major Mafia Gangs in Russia. In Williams, P. (ed.). *Russian Organized Crime-The New Threat?*, pp. 63-88. New York: Ashgate, 2001.
- GALEOTTI, M. Brotherhoods and Associates. Chechen Networks of Crime and Resistance. In Bunker, R. (ed.). *Networks, Terrorism and Global Insurgency*, pp. 170-182. New York: Routledge, 2005.
- GALLOVÁ, C.-de WAAL, T. Čečensko – Vítězství a prohry, Praha: Themis, 2000.
- HESTERMANN, J. *Transnational Crime and the Criminal-Terrorists Nexus*. Synergies and Corporate Trends. Air University Alabama, online text, dostupné z <https://research.maxwell.af.mil/papers/ay2004/affellows/Hesterman.pdf> (2004).
- CHLEDOWSKI, S. Military Corruption and Organized Crime in Eastern Europe and the Caucasus. In *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 7, No. 4 (Spring 2005). Online text, dostupné z <http://www.jmss.org/2005/summer/articles/chledowski.pdf>.
- KONYNENBURG, M.-DILEGGE, D. View from the Wolves Den. The Chechens and Urban Operations. In Bunker, R. (ed.). *Non-state Threats and Future Wars*, pp. 171-184. New York: Frank Cass Ltd., 2003.
- LIEVEN, A. *Chechnya: Tombstone of Russian Power*. London: Yale University Press, 1998.
- LYMAN, M.-POTTER, G. *Organized Crime*. New Jersey: Simon & Schuster, 1997.
- MAIR, S. The New World of Privatized Violence. In *International Politik und Gesellschaft*, Nr. 2/2003, pp. 11-28. Online text, dostupné z http://www.fes.de/ipg/IPG2_2003/ARTMAIR.HTM.
- MCGREGOR, A. Islam, Jamaats and Implications for the North Caucasus. In *Unmasking Terror: a Global Review of Terrorist Activities*. (Sageman, M. ed), vol. 3, 2007, pp. 328-336. Washington. Jamestown Foundation.

- PATRICK, S. Weak States and Global Threats-Fact or Fiction. In *Terrorism and Counterterrorism*. 3rd Edition (Howard, R.-Sawyer, R.-Bajema, N. eds.), New York: McGraw-Hill, 2006, pp. 88-109.
- PHARES, W. *Future Jihad-Terrorist Strategies against the West*. New York: Palgrave, 2005.
- RENO, W. *Warlord Politics and African States*. London: Rienner, 1998.
- RONFLEDT, D.-ARQUILLA, J. Networks, Netwars and the Fight for Future. In *First Monday*, volume 6, number 10 (October 2001), online text, dostupné z http://firstmonday.org/issues/issue6_10/ronfeldt/index.html.
- SHELLEY, L.-PICARELLI, J. *Methods not Motives. Implications of the Convergence of International Organized Crime and Terrorism*. U.S. Department of Justice. online text, dostupné z <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/211207.pdf> (2002).
- SHELLEY, L. The Drug Trade in Contemporary Russia in The China and Eurasia. In *Forum Quarterly*, Vol. 4., No. 1, 2006, p. 15.-20. Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Programme, online text, dostupné z <http://www.isdp.eu/files/publications/cefq/06/ls06drugtrade.pdf>.
- SHULTZ, R.-DEW, A. *Insurgents, Terrorists and Militias: The Warriors of Contemporary Combat*. New York: Columbia University Press, 2006.
- SOULEIMANOV, E. Normalizace v Čečensku a její následky. In *Rusko a postsovětský prostor* (Souleimanov, E. ed.), pp. 75-125, Praha: Eurolex, 2007.
- SPECTOR, R.-CORNELL, S. Central Asia. More than Islamic Extremists. In *The Washington Quarterly*, Vol. 25, Nr. 1, 2002, pp. 193-206. Center for Strategic and International Studies, Washington. Online text, dostupné z <http://www.twq.com/02winter/spector.pdf>.
- STANISLAWSKI, B.-HERMANN, M. *Transnational Organized Crime, Terrorism and WMD*, CIDCM, University of Maryland, online text, dostupné z http://www.cidcm.umd.edu/carnegie/papers/stanislawski_hermann.pdf (2004).
- SULLIVAN, J. Terrorism, Crime and Private Armies. In Bunker, R. (ed.). *Networks, Terrorism and Global Insurgency*, pp. 69-84, New York: Routledge, 2006.
- ŠMÍD, T.-SOULEIMANOV, E.-DILBAZI, E. Etnický konflikt v Čečensku In Šmíd, T.-Vaďura, V. (eds.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, pp. 185-234. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
- ŠMÍD, T. Vazby čečenského terorismu na islámský radikalismus. In Dančák, B. (ed.). *Perspektivy západní civilizace a pět let globálního terorismu*, pp. 57.-68. Brno: IIPS Masarykova Univerzita, 2006.
- THOMAS, T.-KISER, S.-CASEBEER, W. *Warlords Rising-confronting violent non-states actors*. Oxford: Lexington Books, 2005.
- TUMELTY, P. The Rise and Fall of Foreign Fighters in Chechnya. In *Unmasking Terror-a Global Review of Terrorist Activities* (Sage, M. ed), vol. 3, 2007, pp. 337-343. Washington. Jamestown Foundation.
- WIKTOROWICZ, Q. The New Global Threat. Transnational Salafis and Jihad. In *Middle East Policy*, Vol. 8, No. 4. (December 2001), pp. 18-38. online text, dostupné z <http://groups.colgate.edu/aarislam/wiktorow.htm>.
- WILLIAMS, P. *The Al-Qaeda Connection-International Terrorism, Organized Crime and the Coming Apocalypse*. New Delhi: Viva books, 2006.
- WILLIAMS, P. *Violent Non-state Actors and National and International Security*. Eidgenössische Technische Hochschule Zürich. Online text, dostupné z <http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=ISFPub&fileID=8EEBA9FE-478E-EA2C-AA15-32FC9A59434A&lng=en> (2008).

Příloha č. 1: Nestátní aktéři v Čechensku dle Williamse a Maira

Nestátní aktéři v Čechensku v letech 1997-1999					
dimenze	warlordismus	organizovaný zločin	zahraniční	radikálně náboženské formace	subverzivní terorismus
motivace a cíle	vlastní ekonomický zisk, partikulárně a regionálně politická moc	tvorba skupinového ekonomického zisku, ekonomické přežití	vytvoření bezpečného útočiště, mediální role při spojení Kreml - čechenská vláda (moskevský obchodník Movladi Atlangerijev)	vytvoření islámského imámátu, plný přechod k šariátskému právu	tradici sůstické struktury, kadyrovcí zachování struktury virtů, eliminace náboženských radikálů
síla a rozsah	vlastní ozbrojené jednotky lokální relevance	různý, od příležitostných skupin až po gangy	malý až zanedbatelný, zpravidla jednotlivci	skupiny vytvořené kolem bývalých velitelů a dudajevců (Basajev, Barajev, Jandarbijev), skupiny džihadistických dobrovolníků ze zahraničí (al-Chattáb)	decentralizovaná, mocenské centrum kadyrovců, sklony k monismu
financování a podpůrné aktivity	nelegální aktivity - pašování narkotik, únosy, prodej ropy	nelegální prodej ropy, účast na pašování, únosy, vydírání, přepadení	vlastní financování z nelegálních (krádež a prodej automobilů, kryša, reket) i legálních činností (obchodní podíly, vlastní podnikání)	vlastní nelegální aktivity (pašování, únosy), příspěvky a dary členů, charity a zdroje ze zahraničí	vazby na zahraniční organizovaný zločin, případně nelegální prodej ropy a jiné, méně závažné aktivity
organizační struktura	přísně pyramidální obyvatelů a partikulárně s absolutní mocí warlorda	gangy (viz Bunker-Sullivan 2003)	buňky tvořící pyramidální strukturu	decentralizovaná – vytvořená mocenská centra, uvnitř pyramidální, napojení na další hnutí?	tradici klanové a náboženské vazby
úloha násilí	represe vůči lokálním obyvatelům a partikulárně státním složkám	extenzivní při části aktivit	extenzivní při části aktivit	podstatná vůči státu a Rusku	minimální, později radikálnější vystupování jak vůči státu, tak fundamentalistům
vztah mezi aktérem a státem de lege	neutrální	pozitivní, zájem na existenci státu	pozitivní, podpora režimu	negativní, tlak na stát (i v okolních regionech)	zpochybňují spojení, později spíše subverzivní pozice a snaha o odstranění vedení
vztah mezi aktérem a státními institucemi	neutrální	časté využívání korupce	pozitivní	negativní, příležitostné střety a bombové útoky	parciálně na dobré úrovni, většinou zdroj rekrutace pro státní úřady